

tede problemer og enkeltskæbner, der gemmer sig bag den fælles overskrift.

Henning Poulsen

Hans Christian Bjerg: *Ligaen. Den danske militære efterretningstjeneste 1940-1945*, bd. 1-2. (Gyldendal, 1985). 334 + 314 s.

Det har længe været kendt, at den militære efterretningstjeneste indtog en central plads i det danske modstandsmønster under besættelsen. Som Jørgen Hæstrup påviste i »Kontakt med England« (1954), var oversendelsen af efterretningsmateriale, der allerede påbegyndtes i 1940, den første organiserede aktivitet på dansk grund, som kan bære betegnelsen modstand. I de første besættelsesår var forbindelsen med den militære efterretningstjeneste SOE's vigtigste aktiv i Danmark, og krigen igennem gik der via Stockholm en strøm af militære efterretninger til England – indsamlet af hærens og flådens efterretningstjeneste. Emnet har da også været inddraget i flere historiske undersøgelser. Hæstrup har i et vist omfang fulgt det op i »Hemmelig Alliance« 1-2 (1959). Palle Roslyng – Jensen har berørt flere sider af det i »Værnenes politik – politikernes værn« (1980), og det er desuden belyst gennem en række memoarer og mindre arbejder.

Alligevel har en central og grundig undersøgelse af efterretningstjenesten været savnet, og Hans Christian Bjergs bog må derfor hilses velkommen. Den bygger først og fremmest på efterretningstjenestens eget arkiv, det store og velbevarede »Stockholmsarkiv«, som for første gang er systematisk udnyttet, og inddrager også andet relevant dansk, tysk og britisk materiale, og præsenterer sig i det hele som den centrale behandling af emnet.

Lad det også straks være sagt, at ar-

bejdet har flere gode egenskaber. Dens beskrivelse er omhyggelig og præcis, og forfatteren har føjet nye dimensioner til modstandsbevægelsens historie ved at anskue de komplicerede dansk-britiske relationer fra efterretningsofficerernes centrale og ofte prekære position. I detaljer følger den adskilligt til vor hidtidige viden og forståelse.

Alligevel kan man ikke sige, at den ændrer det helhedsbillede, vi hidtil har haft. I hovedsagen er der tale om, at efterretningstjenesten, dens holdninger og funktioner placeres lidt mere nøjagtigt indenfor de rammer i spillet mellem værnene og den civile modstandsbevægelse, som er angivet af Hæstrup og Roslyng-Jensen, men sjældent om egentlige nytolkninger.

Det vigtigste forsøg herpå er næppe vellykket. I kapitel V,1 behandles de vigtige forhandlinger mellem ET og SOE i foråret 1942, som ledte frem til de retningslinier for det samlede modstandsarbejde i Danmark, SOE afstak i et brev til ET 11. april. Jørgen Hæstrup har tidligere givet en udførlig analyse af denne situation (»Table Top« – Jyske Samlinger V,4 – 1961) og bl.a. konstateret, at dokumentet var »ved at sprænges af svære modsætninger« mellem »to fundamentalt forskellige synspunkter på den engelske politik i Danmark« – på den ene side interessen for efterretningsarbejdet og den »P-plan«, ET præsenterede som et mere beskedent alternativ til den illegale hær, briterne forestillede sig – på den anden side SOE's forsæt om at udvikle sabotagevirksomhed. Efter Hæstrups opfattelse fik efterretningsfolkene kun mindre, tidsbegrænsede indrømmelser. Bjerg er delvis enig heri, men bestrider, at P-planen og sabotagen stod som alternativer for briterne. Hverken Hæstrup eller Bjerg har haft adgang til SOE's arkiv; men siden er sagens dokumenter fremlagt af Charles Cruicks-

hank i hans iøvrigt lidet vellykkede »S O E in Scandinavia« (anmeldt i Historie 16, s. 153ff.), og her sættes navne på de stridende opfattelser, hvis eksistens Hæstrup antog, og modsætningen mellem P-plan og sabotage fremgår klart. Turnbull i Stockholm og Hollingworth, som ledede SOEs danske afdeling, var rede til at acceptere et sabotagestop og lade ideen om en illegal hær være opfyldt med P-planen. Men på topplan fastholdt Frank Nelson såvel som hans afløser Charles Hambro, at eftersom ingen invasion i Danmark havde plads i den britiske strategi, kunne man nok nøjes med P-planen, men ikke opgive sabotagen.

Bogens vigtigste mangel er, at forfatteren er vejet uden om det brændende spørgsmål om effekten af den danske efterretningsvirksomhed. I indledningen definerer han efterretningstjenestens opgave som »at sørge for at få den rigtige information bragt til den rigtige mand på det rigtige tidspunkt«, og problemet er, om dette er sket for blot nogen del af den store informationsmængde, der kom fra Danmark. På den ene side står britiske anerken-

delse, der kan være ment som smiger, på den anden beretninger om, at stoffet langt hen i krigen strandede i SOE, der ikke var en efterretningstjeneste og derfor ikke interesseret. Om dette spørgsmål, der er vitalt for vurderingen af hele virksomheden, finder vi i bogen kun spredte bemærkninger. Det er ikke systematisk forfulgt, og arkivøgningen har ikke været indrettet på at løse det. Adgang til SOE's arkiv, var ingen betingelse. De åbne arkiver fra de mest interesserede britiske værn, Royal Air Force og navnlig admiralitetet, som fik meddelelser om tyske skibsbevægelser sendt direkte fra Stockholm, kunne have givet vigtige fingerpeg. Men ingen af dem figurerer på listen over benyttede britiske arkivalier.

Alt i alt er bogen nok en gevinst, fordi efterretningstjenestens virksomhed er behandlet som en helhed, men samtidig også en skuffelse, fordi denne helhed er anskuet så snævert, at bogen set i større perspektiv kun føjer lidt til vor viden om modstandsbevægelsens historie.

Henning Poulsen

REGIONAL OG LOKALHISTORIE

Poul Thestrup, Dorrit Andersen, Niels Oxenvad: *Mod bedre tider Odense 1789-1868. Odense bys historie, bd. 8.* (Odense Universitetsforlag, 1986) 499 s. 240,- kr.

Den store Odense bys historie i 10 bind skrider planmæssigt frem, og med dette bind er det store projekt nu nået til 1945.

De tre forfattere har delt opgaven imellem sig, således at Poul Thestrup behandler den befolkningsmæssige udvikling samt udviklingen indenfor

håndværk, industri, handel og omsætning. Det er så blevet Dorrit Andersen opgave at beskrive bystyre og forvaltning, lov og orden samt Fyns særlige guvernement og guvernørerne, ligesom det også er blevet hende, der har lavet fremstillingen af den politiske udvikling i byen. Det kulturelle liv i Odense med skole og undervisning, kirker, aviser og bøger, teater og musik foruden det tidstypiske klubliv er overladt til Niels Oxenvad.

Billedsiden synes at have undergået en vis ændring – til det bedre. Billeder-